

16. Faust A. Der Nazionalsozialistische Studentenbund. -Düsseldorf: Ohne Verlag, 1973. – 179 S.
17. Dokumente zur deutschen Geschichte 1924-1929. – Berlin.:o.V. 1975. – 111 S.
18. Horn W. Führerideologie und Parteiorganisation in der NSDAP (1919-1933). – Düsseldorf: o.V., 1972. – 195 S.
19. Speier H. Die Angestellten vor dem Nazionalsozialismus. – Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1977. – 202 S.

*Кириченко В.
Національний педагогічний університет
імені М.П.Драгоманова*

ГРОМАДСЬКО-ПОЛІТИЧНА ТА НАУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ В.ЗІНЬКІВСЬКОГО В ЕМІГРАЦІЇ (1920 – 1962 РР.)

Процес політичної та інтелектуальної еміграції з України посилювався після революційних подій 1917-1920 рр. З нею пов'язаний виїзд за кордон десятків тисяч найактивніших учасників тих подій: керівних діячів Центральної Ради, Гетьманської держави, Директорії УНР і Західноукраїнської Народної Республіки, представників політичних партій, видатних діячів науки та культури. Однією з яскравих постатей тієї хвилі еміграції був і В.Зіньківський (1881-1962 рр.) – активний діяч національно-визвольного руху України початку ХХ століття та видатний науковець. Значний його вплив на громадсько-політичну діяльність українських товариств, формування державної політики уряду Гетьманату П.Скоропадського у напрямі релігійних відносин, а також відсутність в українській історичній науці спеціального дослідження про діяча через ідеологічне табу радянських часів надає актуальності поглибленому вивченню його громадсько-політичної, культурно-освітньої та наукової діяльності, відтворення повної наукової біографії вченого, визначення його ролі у вітчизняній історії.

Громадсько-політична та наукова діяльність В.Зіньківського в цілому є малодослідженою. Стислі відомості про життя та діяльність діяча в еміграції можна почерпнути зі статей В.Лазаренко, В.Летцевой, Б.Бобринського та видань довідкового характеру, де виділяються лише окремі події наукового життя вченого в зазначений період. Головна увага приділяється аналізу його філософського та педагогічного доробку.

Окремі напрямки громадської та культурної діяльності вченого висвітлені в емігрантській літературі С.Верховським, М.Лоським, К.Андронніковим, Л.Зандером, К.Єльчаніновим. Використані у дослідженні видання руської еміграції відобразили зусилля В.Зіньківського, спрямовані на розв'язання громадських та освітніх проблем емігрантського життя в Празі.

Важливим джерелом пізнання особистості В.Зіньківського стали його спогади та праці, які містять цінний матеріал про життя та діяльність вченого.

Відображення культурно-історичних подій еміграційного періоду діяльності В.Зіньківського було здійснено на документальній основі праць В.Козлітіна та М.Євтуха, В.Крем'я.

Таким чином, аналіз останніх досліджень та публікацій, в яких було започатковано розв'язання даної проблеми, дозволяє стверджувати, що пропонувана тема до цього часу не стала предметом спеціального дослідження. За межами наукового дослідження залишається відтворення повної наукової біографії В.Зіньківського, а саме встановлення причин та обставин еміграції вченого з України; з'ясування часового періоду його перебування у вигнанні; висвітлення участі діяча у громадсько-політичному житті в умовах еміграції та у становленні й організації наукових інституцій зарубіжжя.

У даному короткому дослідженні зроблена спроба наукового осмислення окремих найважливіших подій громадського і наукового життя вченого в період еміграції в Югославії, Чехословаччині, Франції періоду 1920-1962 рр. Для реалізації цієї мети автором були визначені такі основні завдання:

- дослідити історико-культурний контекст зазначеного періоду, обставини особистого життя В.Зіньківського та коло його оточення;
- з'ясувати умови, за яких відбувалося становлення його громадсько-політичних поглядів та наукових уподобань;
- виявити основні напрямки громадсько-політичної діяльності В.Зіньківського та причини, які змусили його залишити Україну;
- визначити його внесок у розвиток науки за кордоном.

Не увійшовши у новий склад Ради міністрів гетьманського уряду, В.Зіньківський змушений був піти у відставку (19 жовтня 1918р.). Підтримка політики В.Зіньківського Ф. Лизогубом, Головою Ради міністрів, Міністром внутрішніх справ, його пропозиція увійти у склад нового національного міністерства із залученням соціалістів-федералістів не вплинули на рішення діяча щодо продовження діяльності в уряді. Позицію В.Зіньківського визначив конфлікт з новообраним Київським митрополитом Антоноієм Храповицьким (1918-1919), який проводив політику боротьби з Україною та її церквою, що не

відповідало інтересам Гетьманату. У скарзі до П.Скоропадського та німецького уряду він стверджував, що В.Зіньківський веде гоніння на Церкву. Вважаючи прикрим для себе переконувати німців у своїй церковній благонадійності, зберігаючи таким чином посаду міністра, В.Зіньківський повертається до викладацької роботи у Київському університеті ім. Св. Володимира.

Політичні події у Києві, а саме постійна зміна влади Директорії та більшовиків, супроводжувались переслідуванням представників гетьманського уряду. Це змушувало В.Зіньківського перейти на нелегальне становище. Але маючи зв'язки з представниками нової влади (В.Чехівським – прем'єр-міністром Директорії УНР, І.Линиченком – головою комісаріату соціального забезпечення, В.Задонським – комісаром народного просвітництва) і перебуваючи під їх охороною, вчений повертається до державної роботи у Комісаріатах народної освіти, соціального забезпечення, охорони здоров'я, входить у склад ради комісії при Комісаріаті юстиції, комісію з трудової школи, продовжує працювати в Київському Фребелівському Інституті дошкільного виховання, університеті ім. Св. Володимира та Українському народному університеті, не пориваючи з політичною діяльністю. В цей час В.Зіньківський є членом київської російсько-української групи федералістів, в яку входили Н.Василенко – міністр народної освіти, К.Василенко – член соціально-демократичної партії, відомий журналіст, проф. Б.Кистяківський, проф. В.Вернадський. Метою об'єднання було продовження широкої пропаганди російсько-українського зближення у межах федерації та формування партії федералістів (на противагу українській партії соціалістів-федералістів, які обстоювали відокремлення від Росії). Створення такої групи повинно було стати центром об'єднання поміркованих українських груп. У вересні 1919 р. В.Зіньківський був запрошений Є.Єлачичем – головою Земського і міського союзу завідувати у ньому дитячим відділом. Займаючи цю посаду, вчений зближується з представниками добровольчої армії генерала Денікіна. Завдяки цьому він був обізнаний у військово-політичних обставинах того часу. Участь у діяльності білогвардійського об'єднання компрометувала В.Зіньківського більше, ніж діяльність в уряді П.Скоропадського. З поновленням у Києві більшовицької влади В.Зіньківський був вимушений 29 листопада 1919 р. залишити Київ. Відступаючи в білогвардійському обозі на південь, він був задіяний у м. Одесі в роботі політичного об'єднання добровольчої армії “Союз відродження”. Відвідуючи засідання союзу, В.Зіньківський з плином часу стає головним редактором бюлетеня батальйону “Союзу відродження”, чим створював для себе небезпечне становище у

випадку оволодіння міста більшовиками. 26 січня 1920р. владу в м. Одесі захопили більшовики. В цей день В.Зіньківський змушений був залишити Україну.

З цього часу, як згадував сам В.Зіньківський, його громадсько-політична діяльність була призупинена, але досвід політичної роботи і здобутий, в Україні, мав величезний вплив на подальшу громадську та державну діяльність в еміграції. Перші три роки свого перебування за кордоном В.Зіньківський знаходився у м. Белграді, де знаходилась велика політична еміграція. Тільки в науково-дослідних інститутах Югославії працювали майже 100 російських та українських вчених і педагогів. Лише в Белградському університеті у 20-30-х роках працювало близько 50 вчених, вихідців з України. Освітяни і науковці колишньої Російської імперії становили близько 20 відсотків особового складу викладачів столичного університету. Вони шукали нові можливості продовження наукової роботи. Бажання творити, вистояти, утвердитися в нових умовах брало гору над матеріальними та побутовими негараздами, нестачею обладнання і наукової літератури. Досягнувши визнання у суспільстві, українські вчені демонстрували надзвичайну інтенсивність наукових досліджень.

В Югославії В.Зіньківський зустрічає ряд непорозумінь з боку місцевої влади. Через зв'язок з кадетами, попередню участь у "Союзі відродження" та діяльність у Міністерстві сповідуваль, вченого сприймають за людину лівих поглядів, що було суттєвою перешкодою як для отримання посади у вищому навчальному закладі, так й для продовження громадської діяльності. Тільки після клопотання сербського Патріарха вчений отримав посаду професора філософії на філософському та богословському факультетах Белградського університету. Дружні відносини з настоятелем Руської церкви П. Беловидовим, проф. С.Троїцьким, арх. Євлогієм Георгієвським, проф. О.Погодіним, які мали безперечну репутацію у церковних колах, сприяли створенню влітку 1920 р. у м. Земуні Релігійно-філософського товариства, де В.Зіньківський був призначений товаришем голови й брав активну участь у діяльності цього об'єднання. Поряд з цим, вчений перебував на посаді секретаря об'єднання руських вчених в Югославії, головою якого був В.Спекторський. Діяльність В.Зіньківського полягала у клопотанні за руських вчених перед владою з метою поліпшення їх матеріального становища. У засіданнях об'єднання брали участь М.Чубинський, Ю.Вагнер, Г.Афанасьєв, у минулому члени гетьманського уряду. Восени 1921 р. В.Зіньківський був запрошений студентами богословського факультету Белградського університету брати участь у створеному ними релігійно-філософському

гуртку. Ця подія стала початком великої творчої співпраці – заснуванням Руського християнського студентського руху. Плідна діяльність цього студентського об'єднання сприяла зростанню авторитету вченого та поновленню добрих стосунків з митрополитом Антонієм Георгієвським. В цей період вчений видає книги: “Психологія дитинства” (Берлін, 1923), та сербською мовою “Російські мислителі та Європа” (російське видання вийшло в “УМСА-Press”, 1926 р.).

Після нетривалого перебування в м. Белграді В.Зіньківський їде до м. Праги. На початок 1922 року загальна кількість українських політичних емігрантів у Чехословаччині становила близько 20 тис. осіб. Згодом, після відкриття ряду вищих наукових українських установ, в цій країні кількісно зростає українська еміграція за рахунок поповнення науковою інтелігенцією та студентами. Завдяки значній матеріальній допомозі чехословацького уряду українським осередкам культури, шкільництва, науковим установам та політичним організаціям, емігранти були забезпечені належними умовами для своєї роботи. Таке ставлення влади до еміграції заохочував президент країни Т.Масарик. На відміну від урядів інших держав, які практикували репортацію або денационалізацію емігрантів, уряд Чехословаччини займав принципово іншу позицію. В 1921р. була організована “Російська допоміжна акція”, головним завданням якої була допомога емігрантам колишньої Російської імперії в розбудові наукових, культурних і молодіжних центрів шкільництва та студентства. Мета акції полягала у забезпеченні національного розвитку у рамках безперервної культурної та освітньої традиції. Центрами української еміграції, а згодом осередками освіти і науки, для українців стали м. Прага та м. Подєбради.

Саме в Чехословаччині для В.Зіньківського розпочинається насичений та плідний період. У Празі вчений очолює суспільно-педагогічний рух російської еміграції. Згодом його обирають головою Педагогічного бюро у справах початкової та середньої школи за кордоном. Завдяки активній діяльності В.Зіньківського на цій посаді вирішувались проблеми фінансування та організації шкільної справи в різних країнах Європи, підготовки педагогічних кадрів, навчально-методичної роботи вузів, захисту дітей-емігрантів, навчально-методичної роботи. З ініціативи професора та його колег проводились з'їзди діячів руської школи за кордоном, налагоджувалась видавнича діяльність: розвивалась педагогічна журналістика, зокрема журнал “Руська школа за кордоном”, видавництво якого здійснювалось “Об'єднанням Російських земських і міських діячів” (Земгор) у Чехословаччині. На сторінках цього журналу В.Зіньківський виступає як автор і рецензент статей з психології та

педагогіки. За участю вченого був відкритий Руський вищий педагогічний інститут імені Я.-А. Коменського. Відкриття закладу сприяло згуртуванню розпорошених в еміграції педагогів для підвищення їх освіти. Згодом велика кількість слухачів та викладачів педагогічного інституту вступила в “Союз руських педагогів Чехословаччини”. Протягом 192-1924 років чисельність “Союзу” зростає вдвічі (з 70 до 140 осіб). Празьким відділенням “Союзу” було засновано особливий виконавчий орган – Раду празької групи. З метою забезпечення подальшого існування “Союзу” його правління спільно з Радою празької групи намагалися створити умови для вступу до вчительської організації Чехословаччини. Головною перешкодою, через яку уряд відхилив клопотання “Союзу руських педагогів, була відсутність чехословацького підданства. Як альтернативу було запропоновано спільну роботу в сфері культури та підтримку руських організацій.

У Руському вищому педагогічному інституті В.Зінківський очолив кафедру експериментальної та дитячої психології (з 1923 по 1926 рік займав посаду директора цього закладу). Він видає “Загальну психологію” та “Психологію дитинства” (Лейпціг, 1924). Також В.Зінківський керував соціально-психологічним дослідженням “Діти еміграції”, яке проводили слухачі Руського педагогічного інституту та вчителі руських шкіл і гімназій. З цією метою було проаналізовано 2400 дитячих творів-спогадів про Росію. Дослідження отримало широкий резонанс серед наукового світу Європи. Після видання книги “Діти еміграції” в Америці виникло “Товариство допомоги дітям руської еміграції”. Результати дослідження змушують В.Зінківського зробити переоцінку факторів соціалізації та виховання дітей еміграції. Єдиний шлях розвитку духовного життя таких дітей вчений вбачав у релігійному вихованні. Ця тема все частіше присутня у його педагогічних пошуках. Як соціальний психолог і педагог, він вважав, що для релігійного виховання молоді еміграції необхідно створення певного педагогічного середовища, де релігія оберє статус потужного фактора духовного відродження особистості. Велике значення мають також фактори позашкільної релігійної освіти та виховання. Дитячі та юнацькі організації релігійні по духу розглядаються ним як один з засобів духовного виховання. Так, у жовтні 1923 року у м. Пшерові (Чехословаччина) з ініціативи В.Зінківського відбувся з’їзд російської православної молоді, на якому був заснований Руський студентський християнський рух (РСХР), головою якого одноставно був обраний В. Зінківський. Наголосимо, що ідея Руху народилась органічно. Згодом, у зв’язку з розбіжністю поглядів, які виникли у русі, в 1927 році в м. Клермон відбувся загальний з’їзд РСХД, на якому було сформульовано єдину мету та

завдання. Студентський рух об'єднував емігрантську молодь православної церкви та залучав невіруючих, допомагав формувати християнське світосприйняття і готував захисників у боротьбі з атеїзмом та матеріалізмом. Разом з вченим тут співпрацюють відомі представники філософської думки: С.Булгаков, М.Бердяєв, А.Картишев, С.Франк, В.Ільїн.

У 1925 році у Парижі відкривається Православний Свято-Сергіївський богословський інститут, з яким пов'язано подальше життя В.Зіньківського. Він поєднує роботу в Богословському та Педагогічному інститутах. І лише згодом, у 1926 році, через припинення державних субсидій Празькому педагогічному інституту, В.Зіньківський остаточно переїздить у Францію, але підтримує зв'язок з Прагою, беручи участь у роботі Педагогічного бюро, з'їздів, та конференцій, діяльності журналу "Руська школа за кордоном". У 1926 році він відкриває Вищі жіночі курси, організовує Релігійно-педагогічний кабінет. З 1927 року працює в журналах "Питання релігійного виховання й освіти", "Релігійно-педагогічний бюлетень", захоплюється творчістю М.Бердяєва. Ще більш активною стає його діяльність в галузі філософії й богослов'я. Аналіз праць вченого цього періоду дозволяє стверджувати, що на кінець 1920-х рр. В.Зіньківський цілеспрямовано звертається до релігійного обґрунтування освітніх проблем, а на початку 30-х рр. виробляє цілісну релігійно-педагогічну парадигму, засновану на християнській антропології. Цікавим є той факт, що В.Зіньківський не додержувався ідеології ортодоксально-релігійного напрямку, яка стверджувала теологію головним інструментом педагогіки. Педагогіка, за В.Зіньківським, мала три підґрунтя: антропологію, філософію, релігію, які разом створювали мистецтво. Таким чином, вченим були продовжені традиції відомих вітчизняних педагогів К.Ушинського, С. Рачинського.

У 1939 р. за день до оголошення Другої світової війни В.Зіньківський арештовується французькою владою за нез'ясованими обставинами. Не дивлячись на клопотання вчених та церковних діячів, вчений знаходився в ув'язненні 14 місяців. Перебування в одиночній камері та концтаборі вплинуло на його рішення прийняти духовний сан. У березні 1942 р. він рукопокладений митрополитом Євлогієм Георгієвським у сан священника (протоієрей). Після смерті декана Богословського інституту на цю вакантну посаду обирається В.Зіньківський (1944р.), який користувався великим особистим впливом у Раді професорів інституту, відігравав значну роль у фінансовому житті інституту, залишивши помітний слід в історії православного богослов'я. У 1946 р. вчений починає працювати над створенням фундаментального дослідження з історії філософії й у 1948 р.

захищає докторську дисертацію на тему “Історія руської філософії”. За обсягом матеріалу й глибиною інтерпретації це дослідження і в наш час залишається неперевершеним. Іншим важливим напрямом діяльності вченого у Франції є пастирська робота у Домовій церкві РСХД (Паризької Віденської церкви), де ним проводилась велика релігійно-просвітницька робота. Історіософські проблеми, які були висунуті вченим, отримали подальше концептуальне оформлення у розробці питань історії вітчизняної думки та в узагальнених теоретичних дослідженнях: (“Наша епоха”, 1952; “Російська педагогіка ХХ ст.”, 1960; “Риси утопізму в історії руської думки”, 1955; “Про уявний матеріалізм руської науки й філософії”, 1956; “Гоголь”, 1961; “Апологетика”, 1957; “Основи християнської філософії”, 1961-1964). Як бачимо, паризький період виявився для В.Зіньківського найбільш плідним у його творчості.

Помер В.Зіньківський у Парижі 5 серпня 1962р. й похований на руському кладовищі Сент-Женевьев-де-Буа.

Довготривале перебування далеко від Батьківщини у вимушеному вигнанні наклало серйозний відбиток на діяльність вченого. В еміграційний період, складний в економічному та психологічному осмисленні та водночас важливий щодо усвідомлення духовного підґрунтя вітчизняної культури, відбулось остаточне становлення національних і громадсько-політичних поглядів В.Зіньківського. Українець за походженням, конституційний монархіст за політичною приналежністю, він розумів, що відносини між Україною та Росією повинні будуватися на основі взаємної поваги, згоди, з урахуванням визнання інтересів обох країн. Маючи відношення до багатонаціональної західноєвропейської церкви, однієї з трьох гілок православної віри, він був розчарований в духовних початках західної цивілізації. Не заперечуючи західну культуру, вчений намагався привернути частини еміграції до батьківщини, народу, православ'я, не підтримуючи при цьому ідеологію більшовизму. Представляючи інтелектуальну еліту початку ХХ століття в еміграції, В.Зіньківський виявив себе у різних напрямках культурно-освітньої та наукової роботи. Багатогранна творча діяльність сприяла піднесенню наукового й методичного рівня вузів зарубіжних країн, засновані наукові школи за участю вченого мали значний вплив на розвиток як вітчизняної, так і Європейської науки.

Подальші розвідки у напрямку дослідження громадсько-політичної та культурно-освітньої діяльності В.Зіньківського дозволять відтворити не тільки невідомі сторінки життя вченого, а й висвітлити деякі аспекти державної

політики України та Росії, діяльності української еміграції першої половини ХХ століття.

Література

1. Лазаренко В.В. Зеньковский о современной культуре и православии // *Философия, культура, жизнь*. – 1998. – Вып. 1. – 207 с.
2. Летцева В.В. Зеньковский – психолог // *Журнал практикующего психолога*. – 2000. – № 6. – 120 с.
3. Протопресвитер В.В. Зеньковский. Педагогика. – М., 1996. – 153 с.
4. Алексеева П. Философы России XIX-XX столетия. Биографии, идеи, труды. – М., 1999. – 944 с.; *Енциклопедія українознавства*. – Львів. – Т. 3. – 1994. – 831 с.; *Краткая философская энциклопедия*. – М., 1994. – 576 с.;
5. *Новейший философский словарь*. – Минск, 1999. – 896 с; *Русское зарубежье. Золотая книга эмиграции. – Превая треть ХХ столетия*. – М., 1997. – 742 с.
6. Верховский С. Памяти умерших. Отец Василий Зеньковский // *Новый журнал*. – Нью-Йорк, 1962. – № 7. – С. 275
7. Лосский Н. *История русской философии*. – М., 1991. – 560 с.
8. Памяти отца Василия Зеньковского // *Вестник РСХД*. – 1962. – № 66-67. – 124 с.
9. *Русская школа за рубежом*. – Прага, 1925. – 140 с.; *Русские в Праге*. – Прага. – 1928. – 343 с.
10. Зеньковский В. Пять месяцев у власти (15 мая – 19 окт. 1918 г.): *Воспоминания*. – М., 1995. – 237 с.
11. *Детская душа в наши дни // Дети эмиграции*. – Прага, 1925. – 162 с.; Зеньковский В. *Русские мысли и Европе*. – М., 1997. – 462 с.; *Проблемы воспитания в свете христианской антропологии*. – М., 1993. – 222 с.
12. Козлітін В. Педагогічна і наукова діяльність українських емігрантів в Югославії в 20-30 роки // *Збірник наукових праць. Серія та історія географія*. Вип. 1. – Харків, 1997. – 205 с.
13. Євтух М., Кемінь В. Освітня діяльність української еміграції у Чехословаччині між двома світовими війнами (1921-1945). – К., 1997. – 146 с.
14. Загальновідомою датою виїзду вченого за кордон у джерелах довідкового характеру є 1919 рік. Іншу дату цієї події (січень 1920 р.) подає лише видання “*Русское зарубежье. Золотая книга эмиграции. Первая треть ХХ столетия*.” – М., 1997. – 252 с.
15. Зенковський В. Пять месяцев у власти (15 мая–19 октября 1918г.): *Воспоминания*. – М., 1995. – С. 177.

16. Вказана праця. – С. 167.
17. Вказана праця. – С. 185.
18. Вказана праця. – С. 189.
19. Вказана праця. – С. 190.
20. Вказана праця. – С. 192.
21. Козлітін В. Педагогічна і наукова діяльність українських емігрантів в Югославії в 20-30ті роки. // Збірник наукових праць. Серія історія та географія. Вип. 1. – Харків, – 1997. – С.27.
22. Вказана праця. – С. 29.
23. Зеньковский В. Русские мыслители и Европа. – М. – 1997. – С.4.
24. Зеньковский В. Пять месяцев у власти (15 мая – 19 октября): Воспоминания. – М., 1995. – С.194
25. Вказана праця. – С. 196.
26. Вказана праця. – С. 196.
27. Вказана праця. – С. 198.
28. YMCA-Press (Yung men Cristian Association) – видання Всесвітнього Молодіжного Християнського Союзу.
29. Євтух М., В. Кемінь. Освітня діяльність української еміграції у Чехословаччині між двома світовими війнами (1921-1945). – К.,1997. – С.6
30. Вказана праця. – С. 8.
31. Верховський С. Вказана праця. – С. 286.; (Педагогічне бюро було засновано у квітні 1923р. і виконувало функції об'єднання російського шкільництва за кордоном. Організація мала свої представництва у 13 країнах: Англія, Болгарія, Угорщина, Німеччина, Греція, Латвія, Польща, Фінляндія, Франція, Швеція, Естонія, Югославія. (Див. Русские в Праге (1918-1928 рр.). Прага, – 1928. – С. 33.
32. “Об'єднання Російських земських і міських діячів” – було засноване 17 березня 1921р. Мета його вихідців – надання всебічної допомоги колишнім російським громадянам. Фінансову допомогу біженцям складала асигнування уряду ЧСР. (Див. Русские в Праге (1918 – 1928 рр.). – Прага, 1928. – С. 18.
33. Докладніше про Руський вищий педагогічний університет ім. Я.-А.Коменського див.: Русские в Праге (1918–1928). – Прага, 1928. – С.89.
34. Русская школа за рубежом. – Кн. 12. – Прага, 1925. – С. 134. (Зауважимо, що Союз руських викладачів був утворений у жовтні 1922р. з ініціативи викладачів Руської гімназії у Моравській Тржебові. Головне його завдання – об'єднання руських вчителів, які знаходились у Чехословаччині).
35. Вказана праця – С. 134.
36. В. Зеньковский. Русские мыслители и Европа. – М., 1997. – С. 4.

37. Детская душа в наши дни // Дети эмиграции. – Прага, 1925. – С. 3.
38. Русское зарубежье. Золотая книга эмиграции. Первая треть XX столетия. – М., 1997. – С. 252.
39. Вказана праця. – С. 252.
40. Зеньковский В. Проблемы воспитания в свете христианской антропологии. – М., 1993. – С. 23.
41. Русское зарубежье. Золотая книга эмиграции. Первая треть XX столетия. – М., 1997. – С. 252.
42. Лазаренко В. В. Зеньковский о современной культуре и православии // Философия, культура, жизнь. – 1998. – Вып. 1. – С. 208.
43. Вестник РСХД. – Париж. – Нью-Йорк, 1962. – № 66-67. – С.123.

*Козакевич І.О.
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка*

**УКРАЇНА І БОЛГАРІЯ: СХОЖІ ЗАДАЧІ – ВІДМІННІ НАСЛІДКИ
(до історії участі української та болгарської делегацій у Брест-Литовській
мирній конференції (22.XII.1917-03.III.1918))**

Розвиток українсько-болгарських взаємин на сучасному етапі не позначений особливою інтенсивністю та не набув такої зовнішньополітичної ваги, як це було в минулому. Міжнародна ситуація на європейському континенті в 90-х рр. XX ст. та на поч. XXI ст. характеризується політичним та економічним об'єднанням країн у різноманітні союзи, блоки та організації. Міжнародні конференції та форуми, що проводяться під гаслом загальноєвропейської інтеграції та під егідою великих держав, набувають визначного характеру для нечисельних або слаборозвинутих націй. Перед невеликими країнами часто постає питання перегляду своїх пріоритетів на міжнародній арені та напрямків у зовнішній політиці. Такі зміни в основному зорієнтовані на членство в тій чи іншій міжнародній спілці, тим самим вони послаблюють, а іноді і руйнують, зв'язки, встановлені між ними.

Історичне підґрунтя українсько-болгарських відносин слід шукати ще за часів існування Київської Русі і Першого болгарського царства. Обидва народи пережили на собі поневолення іншим більш могутнім і сильним народом та його тривале панування на своїй території. Так у XI-XII вв. Болгарія була під владою Візантії, а з кінця XIV ст. і до 1878 р. вимушена була терпіти турецьке панування. У XIII ст. Київська держава була спустошена татари-монголами, а